

sociologie však přispěl i výchovou a podněcováním těch, kdo na jeho výzkumy navazují. Předávání zkušeností mladší generaci ostatně patřilo, jak jsem již naznačil v předchozím textu, vždy k jeho silné stránce. Působil jako učitel, jako konzultant, jako starší kolega, ochotný podělit se s mladšími o své znalosti a zkušenosti. Sám jsem to poznal v posledních sedmi letech, kdy se shodou okolností role obrátily a já se z jeho podřízeného stal jeho nadřízeným. Jsem mu zavázán, že toto převrácení rolí bral s nadhledem a byl mi po těch sedm let oporou.

Moje připomenutí zásluh Iva Možného není snahou o *Lex Možný*. Svých sedmdesátých či osmdesátých narozenin se v současnosti dožila či dožívá řada sociologů, jejichž zásluhy o udržení oboru v době nehybnosti sedmdesátých a osmdesátých let minulého století a pro jeho rozvoj po roce 1990 jsou s jeho zásluhami srovnatelné. Prostřednictvím vzpomnutí na toho z nich, jenž mi je nejbližší, bych chtěl také vzdát hold jim všem.

Petr Mareš

Buď pozdraven, markrabě moravský!

Moji kolegové již dostatečně zhodnotili význam a dílo jubilanta, já bych rád připojil několik vzpomínek na svá setkávání s ním v různých dobách. Časem zasuté epizody mohou doplnit vyličení jeho košaté, energické a empatické osobnosti.

Oslovení není z mé hlavy, nýbrž z jeho. Mně se velmi líbilo a začal jsem je používat, mimo jiné také v krátkém rozhovoru k jeho sedmdesátinám publikovaném v *Czech Sociological Review* (38 (6), 2002). Ivo Možný se právem nazýval markrabětem moravským a v duchu tohoto svého poslání vybudoval brněnskou větev české sociologie s odpovídající institucí, která si brzy získala vysokou prestiž a dnes vzdělává na čtyři tisícovky studentů.

Snad to byla právě nebeská ruka posledního moravského markraběte Jošta z rodu Lucemburků, která zařídila uvolnění budovy právě v ulici po něm pojmenované. Rekonstrukci nového sídla fakulty Možný věnoval mnoho času a umu a – zajisté i s podporou shora – zde úspěšně zasnoubil krásné s účelným. Markrabě Jošt – dle Palackého „nejučenější kníže svého věku“ – bude jistě fakultu ochraňovat i dál. Ostatně tuto magii by mohla posílit i jeho socha zamýšlená k umístění nedaleko. Vskutku silné propojení i podoba – jen tu bradku měl Jošt trochu delší, milý Ivo!

Pro mne vystoupil tento novodobý moravský markrabě zpoza závoje nevědomosti na jednom z posledních výjezdních zasedání Machoninova týmu, konaném někdy mezi vstupem „bratrských“ tanků a spěšným vydáním knihy *Československá společnost* v roce 1969. Spatřiv nového sociologického eléva, propálil ho svými zářivými očima, protáhl moravsky zahovořil, a zapsal se tak už pro napořád do jeho paměti. Byla to předzvěst dalších a delších setkání.

První období našich pravidelných schůzek se odehrálo v přízračné éře normalizace. Spolupracoval jsem tehdy ve výzkumném ústavu práce s Otto Schmidtem – předválečným docentem demografie a noblesním pánem, který prošel Jáchymovem, takže byl zcela nad věcí. Sám si přivydělával v týmu Káji Steigerwalda na tvorbě rozhlasového seriálu „Jak se máte, Vondrovi?“ a mně zase laskavě přenechal možnost pracovat na výzkumných zprávách. Vyráběl jsem je vesměs z dat Mikrocensu 1970, jenž jsem propašoval ze statistického úřadu za pomoci úplatných insiderů – možná první soubor s individuálními daty o domácnostech, který opustil brány této instituce.

Majiteli těžce nabytého souboru už zbývala jen maličkost – hodit data do stroje. Tehdy ovšem to, co má dnes doma na stole každý školák, bylo nedostupným monstrem zabírajícím klimatizovaný sál. Jako *deus ex machina* se tehdy vynořil drahý Ivo, který v účelovém komplotu se spřáteleným programátorem přístup k počítači zařídil. Byl to, pravda, stroj střední kapacity, takže se velký soubor musel redukovat. I když uměl jen základní tabulky, na tehdejší dobu to byl skoro zázrak. A tak jsem do Brna posílal zadání výpočtů a začas vždy přijel Ivo s kuférkem, z něhož obřadně vyňal kontraband počítačových sjetin, jejichž obsah byl pak transmutován do navýšení skromného rozpočtu mé mladé rodiny.

Než přejdu ke druhému období častého setkávání, musím učinit vsuvku. Sledoval jsem – jak by ne – Možného práce, čerpal z nich a citoval. Hned v roce 1990, kdy jsem pobýval na výzkumném ústavu v Lucemburku, jsem si za ním vyjel do Wassenaaru, kde byl ctěným hostem The Netherlands Institute of Advanced Studies. Z jeho pozdně večerního výkladu o připravované studii jsem pochopil jednu věc, z mého pohledu nedostižnou: psal-li něco, měl to dopředu promyšlené od počátku do konce, takže – řekl bych – už jen přenášel hotový text z hlavy do počítače. V tom poklidném místě mezi borovicemi vznikala jeho dnes již kultovní knížka *Proč tak snadno...* Možná jsem byl tehdy prvním posluchačem této úžasné interpretace listopadového zvratu.

Připomněl jsem si, že podobné mistrovství tvorby mi Ivo předvedl už předtím, když psal – ještě v komunistických časech – svoji knihu *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*, kterou vydala brněnská univerzita v roce 1983. A neméně pevnou představu jistě měl, když na stáži ve vídeňském Institut für die Wissenschaften vom Menschen psal svoji výtečnou knížku *Česká společnost. Nejdůležitější data o kvalitě života*, dnes beznadějně rozebranou. Jenže Vídeň už nebyla tak odlehilým venkovským *tusculem* jako holandský Wassenaar. Brno bylo blízko a příliš často si žádalo jeho přítomnost. A do hotové skici bylo třeba vkládat množství dokumentace. Asi na knížce pracoval ještě na další stáži v „hradním“ Collegium Budapest – nevím.

Druhé období našeho setkávání nastalo v časných devadesátých letech, kdy se Ivo rozhodl – jeho slovy řečeno – udělat ze dvou pražských sociologů univerzitní profesory. Pořadí bylo dáno senioritou, takže prý nejprve popostrčí mne a potom Petra Matějů. Docenturu jsem přivítal, habilitovat se v Brně byla pro mne čest, spis jsem měl napsaný (v tisku v britském nakladatelství), a tak jsem

začal na nové FSS vyučovat. Přijížděl jsem vždy večer před pedagogickým výko-
nem, abych povečeřel s Ivem, který si pokaždé zázračně udělal čas. Chvilé pro-
voněné rybou a vínem byly sice naplněny diskusí o nesnázích české společnosti,
konverzační střelka mého hosta se však úporně vracela k podmínkám habilitace,
oponentům a termínům.

Když kýžená procedura v roce 1995 proběhla a já si oddechl, Ivova střel-
ka už zarputile sledovala nový cíl ve jmenovacím řízení. Tehdy jsem však ten-
to úporný magnetismus vši silou odvracel, což ovšem zprvu nebylo umanutým
organizátorem bráno na vědomí. S ohledem na své slabé pedagogické angažmá
– na rozdíl od Petra Matějů – jsem se na profesorské výložky necítil a nebylo mi
proti mysli zůstat docentem, tak jako se to nechtěně přihodilo několika lidem,
které jsem měl rád a kteří mi hodně pomohli – paní docentce Julii Novákové
(klasické filoložce, člence Pražského lingvistického kroužku), zmíněnému Otto
Schmidtovi a zejména Pavlu Machoninovi, který mi otevřel dveře do sociologie,
když jsem zmíral nudou ve státní bance.

Moje neochota spolupracovat na vlastním kariérním postupu nezanechala
žádnou vrásku na našich vztazích, které v posledních letech dospěly do třetího
a nejkrásnějšího období setkávání. Konají se střídavě v Brně a v Praze na obřad-
ných obědech, končících až v pozdním odpoledni pod tlakem odjezdu hosta do
domovského města. V cafés pro střední třídu se snažíme naplňovat Weberovu
definici demonstrace stavovského postavení skrze *Lebensführungsart* a *Kom-
mensalität*. Konverzace začíná porovnáváním delikates u nás a ve světě, po němž
následuje pečlivý výběr vína, bezpodmínečně moravského, jehož je jubilant znal-
cem z nejpovolanějších. Až pak přijde na řadu společnost a „její“ sociologie – či
spíše naopak, v duchu sociologického konstruktivismu.

Nuže, drahý markrabě, díky za všechna inspirativní setkání a – hlavně
a zejména – Tvé velké myšlenkové a zakladatelské dílo! V našem rozhovoru
v tomto časopise před deseti lety jsi na moji otázku, jakého pokračování se Tvé
budovatelské počiny asi dočkají, odmítl o tom spekulovat. Vyjádřil jsi však přání
dožít se svých let devadesátých, abys tento stav sám uviděl a – dovol mi s nadějí
dodat – mohl se jím kochat. Tu desítku a ještě mnohé další roky ve zdraví a s neo-
chabující britkostí myslí Ti ze srdce přeji a těším se na naše příští jiskřivá kavá-
renská symposia!

Jiří Večerník

Můj obraz Iva Možného mezi třemi M

Vždy jsem tvrdil a setrvávám na tom, že znovuvzkříšení české sociologie, pře-
devším však její pololegální, ale legitimní (na rozdíl od oficiální, ale nelegitimní)
existence a zejména její znovuvzkříšení po roce 1989, je spojeno se třemi velký-